

Opbrengstgericht werken (OGW)

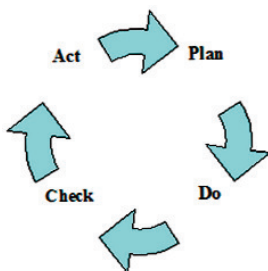
Planmatig Opbrengstgericht Werken op schoolniveau en groepsniveau

Praktische handvatten voor het taalles- en rekenonderwijs zoals deze Kwaliteitskaart Opbrengstgericht Werken zijn te vinden op www.schoolaanzet.nl, www.taalpilots.nl en www.rekenpilots.nl. De rubriek 'implementatiekoffer' bevat alle informatie en handreikingen die in het kader van de Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs worden ontwikkeld om het onderwijs in de basisvaardigheden te verbeteren.

Opbrengstgericht werken: planmatig en cyclisch

Scholen die opbrengstgericht werken, benutten beschikbare data voor het verbeteren van hun onderwijs. Concreet betekent dit dat scholen gegevens verzamelen en gericht gebruiken om leerlingresultaten te verbeteren. Meten van leerlingresultaten, analyse ervan en aanpassingen van het onderwijs naar aanleiding van de analyse van resultaten is een cyclisch proces. Cyclisch werken betekent dat steeds opnieuw bepaald wordt aan welke verbetering gewerkt wordt en welke concrete resultaten men wil bereiken. Dit proces kan ondersteund worden door gebruik te maken van de PDCA-cyclus (Plan Do, Check Act) van Deming (1986). De PDCA-cyclus is bij de meeste scholen bekend in het kader van kwaliteitszorg. Het model bestaat uit vier stappen: Plan – Do – Check – Act.

- Plan: SMART formuleren/aanscherpen van beoogde resultaten: specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden
- Do: uitvoeren en resultaten meten
- Check: analyse en verklaring van resultaten
- Act: vaststellen welke acties en interventies nodig zijn om de resultaten te verbeteren en het doel te bereiken

Doordat de cyclus zich herhaalt, leidt het doorlopen van de stappen tot een voortdurende verbetering van de resultaten. Niet alle stappen in de cyclus duren even lang. De plan-fase vraagt vooral tijd wanneer een verbetertraject wordt opgestart. Wanneer de plan-fase voor de tweede en volgende cyclus aan de orde is, kost deze fase minder tijd omdat het gaat om een aanscherping van de eerder gemaakte plannen. De do-fase omvat een langere periode van uitvoering. De check- en act-fase vinden plaats in een kort tijdsbestek en zijn nauw aan elkaar gerelateerd.

¹ Deming, W. Edwards (1986). Out of the Crisis. Cambridge (MA) USA: MIT Press

Doordat de cyclus zich herhaalt, leidt het doorlopen van de stappen tot een voortdurende verbetering van de resultaten. Niet alle stappen in de cyclus duren even lang. De plan-fase vraagt vooral tijd wanneer een verbetertraject wordt opgestart. Wanneer de plan-fase voor de tweede en volgende cyclus aan de orde is, kost deze fase minder tijd omdat het gaat om een aanscherping van de eerder gemaakte plannen. De do-fase omvat een langere periode van uitvoering. De check- en act-fase vinden plaats in een kort tijdsbestek en zijn nauw aan elkaar gerelateerd.

Als de PDCA-cyclus ingezet wordt in het kader van opbrengstgericht werken is het van belang dat in de cyclus worden opgenomen:

- Formuleren van leerlingdoelen (SMART)
- Meten van leerlingresultaten
- Analyse en verklaren van leerlingresultaten
- Vaststellen van noodzakelijke interventies en acties om de doelen te bereiken.

Opbrengstgericht werken vindt in de keten van het primair onderwijs plaats op verschillende niveaus.

- Cyclus voor opbrengstgericht werken op bovenschools niveau
- Cyclus voor opbrengstgericht werken op schoolniveau
- Cyclus voor opbrengstgericht werken op groepsniveau

Deze kwaliteitskaart beschrijft de cycli voor opbrengstgericht werken op school- en groepsniveau. De Kwaliteitskaart Planmatig Opbrengstgericht Werken op bovenschools niveau beschrijft de cyclus van opbrengstgericht werken op bovenschools niveau.

Effectief onderwijs in de basisvaardigheden vormt het inhoudelijk kader in de cycli voor opbrengstgericht werken. Aspecten van effectief onderwijs zijn:

- Doelen: het stellen van hoge doelen en doelgericht werken
- Tijd: besteden van voldoende tijd aan de basisvaardigheden en extra tijd voor de risicoleerlingen
- Aanbod: doorgaande leerlijn, beredeneerd aanbod, gebruik maken van goede methoden en materialen
- Instructie: gebruik maken van het directe instructiemodel
- Differentiatie: principes van convergente differentiatie toepassen
- Monitoring: de ontwikkeling van de leerlingen volgen met methodegebonden en methode-onafhankelijke toetsen en door observatie en gesprekken

Cyclus voor opbrengstgericht werken op schoolniveau

PLAN

- Formuleren of aanscherpen van leerlingdoelen (SMART) op groepsniveau (binnen het kader dat op bovenschools niveau is afgesproken)
- Formuleren van doelen (SMART) voor leerkrachten met betrekking tot de uitvoering van effectief onderwijs: tijd, aanbod, instructie, differentiatie en monitoring (binnen het kader dat op bovenschools niveau is afgesproken)
- Vaststellen van de toetskalender
- Inplannen van deelname aan bovenschools georganiseerde scholing- en netwerkbijeenkomsten
- Inplannen van teamvergaderingen waar gesproken wordt over de uitvoering van effectief onderwijs in de groepen

- Inplannen van coaching van leerkrachten op de werkvloer (klassenbezoeken en nabespreking)
- Inplannen van teamvergaderingen waar gesproken wordt over leerlingresultaten en de consequenties voor de inrichting van het onderwijs in de groepen
- De school legt doelen en afspraken vast in een schoolspecifiek verbeterplan.

DO

- Vanuit de doelen afspraken maken of aanscherpen over de uitvoering van effectief onderwijs: wat is onze werkwijze voor tijd, aanbod, instructie, differentiatie en monitoring?
- Uitvoeren van de afgesproken werkwijze in de groepen door de leerkrachten
- Monitoring en ondersteuning van de uitvoering van de afgesproken werkwijze door de interne begeleider/taalcoördinator en schoolleider
- Deelname aan bovenschoolse bijeenkomsten
- In teamvergaderingen aandacht voor de uitvoering van effectief onderwijs
- Toetsafname volgens de toetskalender.

CHECK

De leerlingresultaten:

- Gegevens van de groepen weergeven in tabellen en grafieken die een totaaloverzicht geven.
- Analyse: Wat zien we? In welke mate worden de doelen bereikt? Door de school als geheel? Door afzonderlijke groepen?
- Verklaring van de resultaten: Waar ligt dat aan? Hoe komt dat? Hoe is dat te verklaren?
- Vergelijking van de resultaten van de school met die van de andere scholen. Hoe doen we het als school in vergelijking met de andere scholen? Hoe is dat te verklaren?

De uitvoering van effectief onderwijs:

- Beoordeling van de uitvoering van de afgesproken werkwijze door de schoolleider: worden de doelen gehaald? Wat gaat goed (schoolbreed, per groep, per leerkracht) Wat vraagt aandacht (schoolbreed, per groep, per leerkracht)?

ACT

- Teambespreking: reflectie naar aanleiding van de analyse van de leerlingresultaten en de uitvoering van effectief onderwijs. Vragen die aan de orde kunnen komen:
 - Welke interventies en acties zijn nodig om leerlingen de doelen te laten behalen?
 - Zijn de doelen (voor alle leerlingen) scherp genoeg geformuleerd of kunnen we de lat hoger leggen?
 - Is de tijd die we ingepland hebben voor de basisvaardigheden voldoende?
 - Wordt de tijd daadwerkelijk en effectief besteed?
 - Is er structureel en frequent extra tijd ingepland voor de risicoleerlingen?
 - Vraagt de doorgaande lijn voor groep 1 tot en met 8 aanscherping?
 - Is er in elke groep sprake van een beredeneerd aanbod?
 - Beschikken we over geschikte methoden en materialen?
 - Worden de methoden en materialen goed gebruikt?
 - Wordt het directe instructiemodel goed uitgevoerd?
 - Is er sprake van verlengde instructie?
 - Is sprake van een uitdagend aanbod voor de leerlingen die meer aankunnen?
- Teamafspraken: Wat gaan we eraan doen? Bijstellen en aanscherpen van doelen en afspraken over leerlingresultaten en de uitvoering van effectief onderwijs.

De cyclus voor opbrengstgericht werken op schoolniveau vindt tweemaal per schooljaar plaats op basis van het Cito leerling- en onderwijsvolgsysteem. Daarnaast vindt nog minimaal eenmaal, maar beter tweemaal een tussentijdse evaluatie plaats op basis van extra toetsen (met name voor het technisch lezen) en methodegebonden toetsen.

Cyclus voor opbrengstgericht werken op groepsniveau

Op groepsniveau wordt ook cyclisch gewerkt aan de verbetering van de resultaten van de leerlingen. De cyclus voor opbrengstgericht werken op groepsniveau is gebaseerd op de cyclus handelingsgericht werken (1-Zorgroute, Clijsen, 2007) en kan er in grote lijnen als volgt uitzien:

Plan

- Formuleren van doelen voor de komende periode
- Clusteren van leerlingen met vergelijkbare instructiebehoeften
- Benoemen van instructiebehoeften van leerlingen
- Signaleren van leerlingen die specifieke aandacht nodig hebben
- Opstellen van een groepsplan.

Do

- Uitvoeren van het groepsplan en verzamelen van gegevens over de ontwikkeling van leerlingen.

Check

- Verzamelen van leerlinggegevens in een groepsoverzicht
- Analyse en verklaring van de gegevens
- Checken of de interventies uit de afgelopen groepsplanperiode het gewenste effect hebben gehad.

Act

- Formuleren van consequenties: voor noodzakelijke of gewenste interventies in de volgende periode, voor het clusteren van leerlingen, voor de instructiebehoeften van leerlingen, voor de leerlingen die specifieke aandacht nodig hebben.

We zien dat de actfase aan het eind van de eerste cyclus als het ware naadloos overgaat in de planfase van de volgende cyclus.

De cyclus voor opbrengstgericht werken op groepsniveau wordt in een schooljaar meerdere keren doorlopen. Hoe vaak, is mede afhankelijk van het vakgebied en de toetsmomenten voor dat vakgebied. In groep 3 bijvoorbeeld is het aan te raden de cyclus voor het aanvankelijk technisch lezen vier maal te doorlopen: start schooljaar tot herfstsignalering, oktober tot wintersignalering, februari tot lentesignalering, april tot eindsignalering.

Hieronder worden de stappen van de cyclus nog verder uitgewerkt:

PLAN

- Opstellen van een groepsplan voor de afgesproken periode op basis de doelen die op schoolniveau geformuleerd zijn
- Wanneer van toepassing individuele handelingsplannen maken op basis van het groepsplan

- Afspraken die schoolniveau gemaakt zijn over de uitvoering van effectief onderwijs wanneer nodig specificeren voor de eigen groep en vastleggen in de klassenmap
- Inplannen van de methode
- Inplannen van de toetsen volgens de toetskalender die op schoolniveau is vastgesteld.

DO

- Uitvoeren van het groepsplan (en wanneer van toepassing individuele handelingsplannen)
- Geven van effectief onderwijs volgens de werkwijze die op schoolniveau is afgesproken
- Deelname aan teambijeenkomsten
- Deelname aan coaching op de werkvloer
- Deelname aan scholing- en netwerkbijeenkomsten op bovenschools niveau
- Afnemen van toetsen volgens de toetskalender.

Check

- Verzamelen van leerlinggegevens in een groepsoverzicht
- Analyse van de leerlingresultaten op groepsniveau: Hoe staat de groep ervoor?
 - Hoe verhouden de resultaten zich tot de vorige toetsgegevens?
 - Hoe verhouden de resultaten zich tot de streefdoelen?
- Analyse van leerling resultaten op individueel niveau: worden de doelen gehaald?
- Verklaring van leerlingresultaten op groepsniveau
- Verklaring van leerlingresultaten op individueel niveau
- Evaluatie van het groepsplan (en individuele handelingsplannen): zijn de interventies goed uitgevoerd en hebben ze effect gehad?

Act

- Signaleren van leerlingen die extra aandacht nodig hebben
- Clusteren van leerlingen met vergelijkbare onderwijsbehoeften: bijvoorbeeld instructiegevoelig, instructieafhankelijk, instructieonafhankelijk
- Maatregelen nemen om de uitvoering van effectief onderwijs aan te scherpen.

Bronnen

- Cijvat, I. Dijk, M. Förrer, M. & With, T. de (2010) CPS Toolkit Borging Effectief Technisch Leesonderwijs, Amersfoort: CPS
- Clijsen, A. (2007). Handreiking 1-Zorgroute voor leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs. 's Hertogenbosch: WSNS-Plus en KPC Groep
- Clijsen, A., Förrer, M. & Leenders, Y. (2007). Draaiboek Invoering 1-zorgroute in school. Handelingsgericht werken met groepsplannen. 's Hertogenbosch: WSNS-Plus en KPC Groep
- Pluijm, J. van der (2009). Achtergrondmateriaal over opbrengstgericht werken (interne notitie, oktober 2009)

SCHOOLVERBETERINGSAANPAK

Bron: Kees Vernooy

Colofon

Deze Kwaliteitskaart OGW is samengesteld door Mariët Förner (CPS onderwijsontwikkeling en advies) en is een uitgave van Projectbureau Kwaliteit.

Het Projectbureau Kwaliteit draagt zorg voor de uitvoering van de Kwaliteitsagenda PO Scholen voor morgen. Dit gebeurt onder verantwoordelijkheid van de PO-Raad.

Voor vragen rond de kwaliteitskaarten OGW kunt u contact opnemen met PK: Jos van der Pluijm of Gea Spaans;
info@schoolaanzet.nl

© Buiten het downloaden zijn alle rechten op dit product voorbehouden aan: